

between indicators of industrial enterprises costs and influence of methods usage on effectiveness of costs management.

Practical use of the proposed recommendations will improve the efficiency of the management costs, which will boost the efficiency of the enterprise.

charges, enterprises, cost management, methods, efficiency

Одержано 31.10.13

УДК:300.101.52:334.716

І.С. Кладченко, асп.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Фінансова рівновага як умова забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства

Досліджено питання збалансованого розвитку промислових підприємств на основі досягнення фінансової рівноваги. Проаналізовано вирішальні співвідношення, що забезпечують фінансову рівновагу. Сформовано профіль фінансової рівноваги промислового підприємства.

збалансований розвиток, фінансова рівновага, профіль фінансової рівноваги підприємства, ефективність

И. С. Кладченко

ДВНЗ «Донецкий национальный технический университет»

Финансовое равновесие как условиеобеспечения сбалансированного развития промышленного предприятия

Исследованы вопросы сбалансированного развития промышленных предприятий на основе достижения финансового равновесия. Проанализированы значимые соотношения, обеспечивающие финансовое равновесие. Сформирован профиль финансового равновесия промышленного предприятия.

сбалансированное развитие, финансовое равновесие, профиль финансового равновесия предприятия, эффективность

Прогресивний розвиток національного господарства висуває вимоги збалансованості функціонування промислових підприємств. Однак, за даними Держкомстату про стан майна національної економіки та джерел його формування у 2012 році саме підприємства промислового комплексу залишаються найбільш фінансово вразливими та незбалансованими. Так, для промисловості характерне зниження частки власного капіталу в джерелах фінансування – з 50,3% у 2000 р. до 32,3% у 2012 р, що зумовлене зростанням питомої ваги збиткових підприємств до 45% у 2012 році та отриманням від'ємних фінансових результатів обсягом 32 млн. грн. [1]. Проблема формування фінансової рівноваги як основи забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства постає актуальною з огляду на вищезазначене.

Наукова думка сучасності, вирішуючи глобальні соціальні, екологічні проблеми, приділяє особливу увагу питанням забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку нації, країни, галузі, окремого підприємства. Вирішенню численних проблем реструктуризації економіки присвячені праці вітчизняних учених:

О.М. Алимова, О.І. Анчишкіна, С.Ю. Глазьєва, В.М. Гейця, В.Е. Коломойцева. Результати дослідження управління збалансованим розвитком підприємств викладені у роботах І. Ансоффа, П. Друккера, А. Стріклєнда, А. Томпсона, Р. Каплана, Д. Нортон, М.Чумаченка, В. Яцкевича.

Питання формування економіко-організаційного механізму збалансованого розвитку за індикаторами фінансової безпеки досліджені в працях О.І. Барановського, О.С. Власюка, О.М. Ковалюка, В.М. Федосова. Безпосередньо аспектами фінансової рівноваги займалися Ю. Брігхем, Л. Гапенські, І.О. Бланк, А.Д. Некіпєлов, М.Ю. Головін. Беручи за основу потужний науковий потенціал виконаних досліджень у розрізі збалансованості та перманентного стану рівноваги з точки зору класичної економічної теорії, з метою розвитку теоретичних та прикладних аспектів підвищення ефективності функціонування промислового підприємства у довгостроковій перспективі, проведемо аналіз категорії фінансової рівноваги як ядра забезпечення його збалансованого соціально-економічного розвитку.

Мета дослідження полягає у забезпеченні збалансованого розвитку підприємств промисловості на основі досягнення ними фінансової рівноваги. У контексті зазначеної мети встановлено наступні завдання:

- дати визначення категорії «фінансова рівновага» як вирішальної складової забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства;
- дослідити загальні фінансово-економічні пропорції розвитку суб'єктів господарської діяльності;
- визначити ключові індикатори порушення фінансової рівноваги та загрози збалансованого розвитку промислового підприємства;
- побудувати профіль фінансової рівноваги промислового підприємства на основі підприємств вугільної галузі.

Діалектика зв'язків підприємства та його зовнішнього середовища, є основною передумовою розуміння шляхів досягнення ним збалансованості розвитку або функціонування. Дія таких взаємозв'язків проявляється у тому, що, чим вищий ступінь гармонійності внутрішнього середовища підприємства (тобто істотна відповідність внутрішнього зовнішньому), тим воно є успішнішим в галузі, регіоні, світі. Тобто підприємство відповідає світовим стандартам (традиції, чинність, те, що склалося), які є загальноприйнятими у зовнішньому середовищі. Отже, збалансований розвиток економічної системи представляється як спрямований, закономірний, незворотній рух у напрямку її якісних пропорційних змін. Збалансований розвиток зберігає об'єкт розвитку цілісним, а його структуру гармонійною [2, с. 90].

Базою для ухвалення рішень щодо збалансованого розвитку та ефективності функціонування підприємства як соціально-економічної системи є досягнення та подальше збереження ним перманентного стану загальної рівноваги. Слід усвідомлювати, що категорія «рівновага», як дієвий важіль регулювання або впливу на економічну ефективність підприємства, може бути використана лише як орієнтир, до якого потрібно прямувати та як фундаментальний принцип, якого потрібно дотримуватися.

В динамічних ринкових умовах господарювання стан економічної системи постійно змінюється у бік прогресивного зростання чи регресивного спаду. Теорія великих економічних циклів М. Кондратьєва дозволяє робити ретроспективний та перспективний аналіз основних макроекономічних пропорцій національних економік. Релевантними для аналізу є такі характеристики стану системи, що змінюються у бік погіршення. Важливим представляється визначити основні фактори, що погіршують стан системи, оцінити ступінь їх дії на систему та встановити форму їх впливу. Встановлені цілі аналізу корелюють з метою даного наукового дослідження.

Здійснюючи звичайну діяльність, підприємство проходить різні стадії життєвого циклу. Результатом усіх дій стають вхідні та вихідні потоки платежів, які, згідно з постулатами фінансово-економічного аналізу, є узагальненою характеристикою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Забезпечення збалансованості потоків платежів, їх вільний рух, рентабельність, ефективність функціонування, пропорційність їх структури окреслюють коло найважливіших показників, що створюють категорію «фінансова рівновага». Залишаючи поза увагою дискусійну неоднозначність визначення цієї категорії, наголосимо на те, що вона носить, передусім, агрегований характер, є основою для ретро-аналіза минулої діяльності і початком перспективної оцінки можливостей забезпечення збалансованого розвитку суб'єкта господарювання.

Серед сучасної наукової спільноти поширено два основних уявлення про рівновагу, у тому числі й фінансову. Природний потяг системи до самоорганізації формує її нецільову рівновагу. Даний вид рівноваги досягається системою за рахунок об'єктивного пристосування протидіючих сил в системі, які характеризують внутрішній принцип її побудови. Однак, для економічних систем більш характерна наявність суб'єкту, що управляє. Отже, такі системи досягають саме цільової рівноваги, коли їх стан відповідає рівноважним значенням змінних, які оптимізують певну цільову функцію [3, с. 295-298].

Отже, спираючись на [3], визначаємо фінансову рівновагу як певний стан підприємства, який відображує його спроможність забезпечення виконання власних фінансово-майнових зобов'язань перед іншими господарськими суб'єктами завдяки ефективно організованій роботі з власними засобами, за рахунок оптимальної структури активів підприємства та ефективності їх використання та правильно сформованих пасивів. Основні показники формування фінансової рівноваги підприємства представлено на рис. 1.

Рисунок 1 – Показники формування фінансової рівноваги підприємства

Для підвищення інформативності результатів оцінки, можливості своєчасного реагування на порушення фінансової рівноваги оцінку фінансової стійкості підприємства доповнимо порівняльним аналізом темпів зміни комплексу показників, кожен з яких здійснює вирішальний вплив на її рівень (рис. 2).

Фінансова рівновага виступає індикатором потенціалу фінансової стійкості та стабільності функціонування, бо лише за умов дотримання рівноважного стану можливий соціально-економічний розвиток промислового підприємства. Тому саме фінансова рівновага виступає ядром його загальної збалансованості, основною передумовою забезпечення збалансованого розвитку (рис. 3).

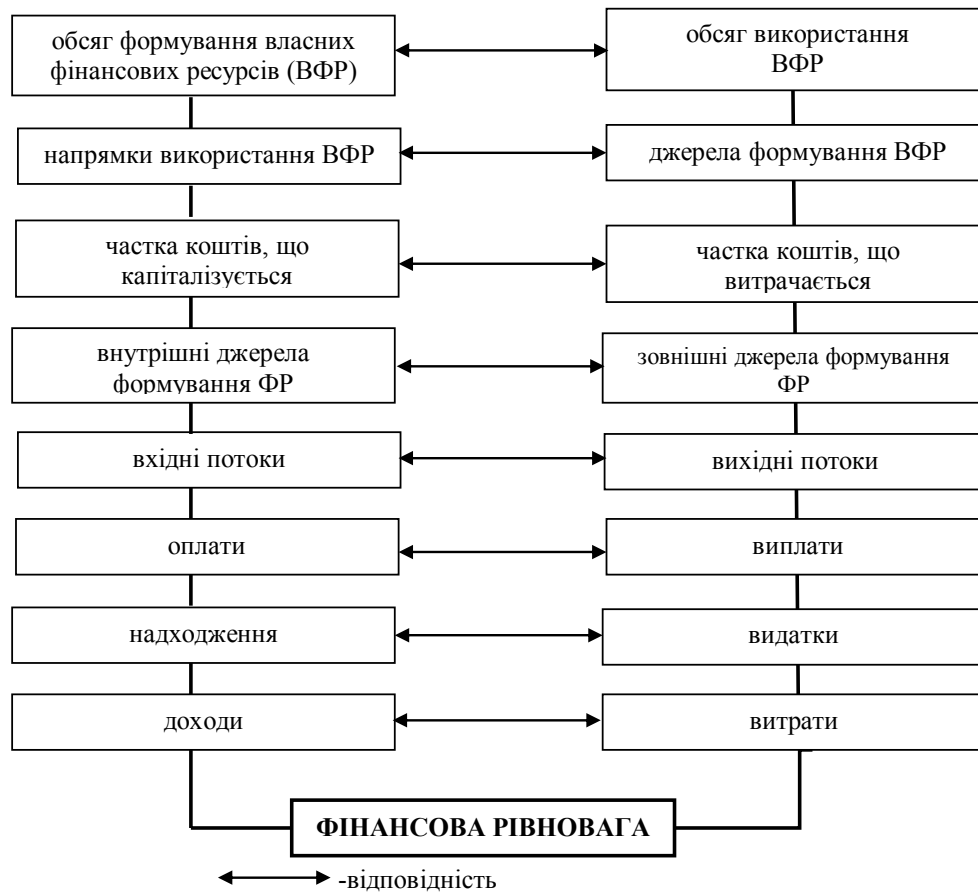

Рисунок 2 – Основні співвідношення забезпечення фінансової рівноваги промислового підприємства

Рисунок 3 – Роль фінансової рівноваги в забезпеченні збалансованого розвитку промислового підприємства

Виходячи з того, що саме пропорційність виступає єдиною ланкою вказаних феноменів існування економічної системи, що існують певні закономірності, відповідність яким приводить її у стан перманентної рівноваги, здійснимо дослідження атрибутів, закономірностей та умов забезпечення цього специфічного стану буття економічної системи. В рамках неокласичної та кейнсіанської класичної теорії рівноважного економічного зростання динаміка економічного розвитку виражається відповідними темпами економічного зростання.

Стійке рівноважне економічне зростання є вирішальною умовою досягнення економікою довгострокової економічної рівноваги. На мікроекономічному рівні окремих фірм, підприємств діє «золоте економічне правило» ефективного функціонування та зростання у вигляді співвідношень темпів зростання прибутку, обсягів реалізації, майна та власного капіталу (формула 1).

$$T^{\Pi} \succ T^{BP} \succ T^M \succ T^{BK} \succ 100\% , \quad (1)$$

де T^{Π} – темпи зростання прибутку,
 T^{BP} – темпи зростання виручки від реалізації,
 T^M – темпи зростання майна,
 T^{BK} – темпи зростання власного капіталу.

Досліджуючи специфіку та умови забезпечення фінансової рівноваги підприємств національного господарства, автором [4], встановлена наступна закономірність (формула 2):

$$T^{BK} \succ T^{M_{GP}} \succ T^M \succ T^{M_{HGP}} \succ T^{PK} , \quad (2)$$

де T^{PK} – темпи зростання та позикового капіталу,
 $T^{M_{GP}}$, $T^{M_{HGP}}$ – темпи зростання майна в грошовій та не грошовій () формі.

Концентруючись на проблемах досягнення фінансової рівноваги як вирішальної у забезпеченні збалансованого розвитку підприємств, поєднаємо наведені рівняння та проаналізуємо отриманий ланцюг закономірностей (формула 3).

$$T^{\Pi} \succ T^{BP} \succ T^{BK} \succ T^{M_{GP}} \succ T^M \succ T^{M_{HGP}} \succ T^{PK} \succ 100\% . \quad (3)$$

Вибір саме цих показників (первинних факторів формування фінансової рівноваги) зумовлений тим, що все майно розділяється й за формою, і за складом, розбиваючись на активи та капітал. Тому аналіз розміщення цих темпів та їх взаємодія один з одним стає надійним інструментом дослідження фінансової стійкості підприємства в динаміці. Їх поєднання автором із закономірностями позитивної економічної динаміки (формула 2) дозволяє дослідити співвідношення, які забезпечують збалансований розвиток підприємства за умов досягнення їм фінансової рівноваги.

Виконання сформованої послідовності свідчатиме про фінансову рівновагу господарської діяльності підприємства та фінансову збалансованість між платоспроможністю та економічним зростанням підприємства. Кожному елементу встановленої нормативної послідовності надамо нормативні ранги. Кожен показник займає строго визначене місце, при чому максимальний ранг (1) надаємо власному

капіталу, а мінімальний ранг (7) – позиковому капіталу. (табл. 1). В результаті отримуємо наступний еталонний профіль розвитку підприємства, досягнення якого є основним завданням в незалежності від етапу розвитку підприємства (підйом і становлення, зниження обсягів виробництва, падіння та ліквідація).

Таблиця 1 – Формування еталонного профілю розвитку підприємства

Нормативний темп зростання	$T^П$	T^{BP}	T^{BK}	$T^{M_{ГР}}$	T^M	$T^{M_{HГР}}$	$T^{ПК}$
Нормативний ранг (R)	1	2	3	4	5	6	7

Наступним етапом є розробка фактичного профілю промислового підприємства, який складається з фактичних темпів зміни вирішальних показників його активів і капіталу – факторів впливу на фінансову стійкість та надання їм фактичних рангів (F). Вихідною інформацією для цього виступає форма № 1 фінансової звітності підприємства за аналізований період часу.

Далі, кожному з розрахованих фактичних темпів зростання (1-7) надається фактичний ранг (F). Для швидкості здійснення цієї математичної операції доцільно використовувати електронну таблицю MSEXCEL та одну із вбудованих статистичних функцій «РАНГ», яка дозволяє знаходити ранг числа в заданому масиві чисел (табл. 2).

Таблиця 2 – Розрахунок фактичних рангів аналізованих показників

Темпи зростання	Значення	Нормативний ранг (R)	Розрахунок фактичного рангу	Фактичний ранг (F)
$T^П$	1,200	1	=РАНГ(C17;\$C\$17:\$C\$23)	4
T^{BP}	1,350	2	=РАНГ(C18;\$C\$17:\$C\$23)	3
T^M	1,500	3	=РАНГ(C19;\$C\$17:\$C\$23)	1
$T^{M_{ГР}}$	1,400	4	=РАНГ(C20;\$C\$17:\$C\$23)	2
$T^{M_{HГР}}$	1,100	5	=РАНГ(C21;\$C\$17:\$C\$23)	6
T^{BK}	1,070	6	=РАНГ(C22;\$C\$17:\$C\$23)	7
$T^{ПК}$	1,120	7	=РАНГ(C23;\$C\$17:\$C\$23)	5

Аналіз темпів зростання показників (1-7) табл. 2 та їх зіставлення дозволять виявити наявність або відсутність певних диспропорцій в структурі балансу підприємства за двома факторами: співвідношення грошової та не грошової частин активу і співвідношення власного та позикового частин капіталу. Далі визначений фактичний ранг темпів зміни порівнюється з нормативним та формулюється розширений висновок про наявність або відсутність фінансової стійкості протягом встановленого періоду (в динаміці).

Для наочності результати розрахунків представляються комплексною таблицею, з якої можна прослідити відставання або перевищення фактичних темпів зростання над нормативними і зробити відповідні висновки про фінансово-економічний стан аналізованого підприємства. На основі даних табл. 2 сформуємо профіль фінансової стійкості підприємства (табл. 3).

Таблиця 3 – Профіль фінансової стійкості підприємства

Темп зростання	Ранги						
	1	2	3	4	5	6	7
T^{Π}	R			F			
T^{BP}		R	iF				
T^M	F		R				
T^{MGP}		F		R			
T^{MNEGP}					R	F	
T^{BK}						R	F
T^{PK}					F		R

Отже, на основі порівняльного аналізу нормативного та фактичного графіків розміщення вирішальних темпів зростання можна зробити висновок про те, що будь-яке відхилення фактичного рангу від нормативного того чи іншого показника явно свідчить про наявний дисбаланс між платоспроможністю підприємства та його економічним зростанням, а значить про відсутність оптимального рівня фінансової рівноваги.

Розглянемо використання викладених положень для характеристики фінансової рівноваги на вугледобувному підприємстві, яке є типовим для промислового комплексу України. Проаналізуємо потенціал досягнення їм фінансової рівноваги та можливість подальшого збалансованого зростання. Аналітичний період оберемо 2012 рік – рік впровадження на вугільному підприємстві Програми інноваційного розвитку. На першому етапі на основі даних форм № 1 фінансової звітності розробимо аналітичний баланс майна підприємства за 2012 рік (табл. 4).

Таблиця 4 – Розрахунок фактичних темпів зростання показників впливу на фінансову рівновагу підприємства за 2012 р.

№ з/р	Показники	Умовні позначення	Початок року	Кінець року	Умовні позначення	Темп зростання
1	Майно (капітал), тис. грн.	M	723346	825860	T^M	1,142
2	Майно в грошовій формі, тис. грн.	M^{GP}	390	747	T^{MGP}	1,915
3	Майно в не грошовій формі, тис. грн.	M^{HGP}	722956	825113	T^{MNEGP}	1,141
4	Власний капітал, тис. грн.	BK	185775	194477	T^{BK}	1,047
5	Позиковий капітал, тис. грн.	PK	537571	631383	T^{PK}	1,175
6.	Прибуток від звичайної діяльності, тис. грн.	Π	150958	185559	T^{Π}	1,223
7	Виручка від реалізації, тис. грн.	BP	339798	376632	T^{BP}	1,108

Далі за допомогою статистичної функції «РАНГ» розрахуємо фактичні ранги даних показників. Результати розрахунків представимо у табл. 5. Обґрунтовані значення нормативних рангів візьмемо на основі табл. 1.

Таблиця 5 – Розрахунок фактичних рангів аналізованих показників фінансової рівноваги підприємства в 2012 р.

Темпи зростання	Значення	Нормативний ранг (R)	Розрахунок фактичного рангу (F)	Фактичний ранг
$T^П$	1,223	1	=РАНГ(C24;\$\$19:\$25)	2
$T^{ВР}$	1,108	2	=РАНГ(C25;\$\$19:\$25)	6
$T^{ВК}$	1,047	3	=РАНГ(C19;\$\$19:\$25)	7
$T^{МГР}$	1,915	4	=РАНГ(C20;\$\$19:\$25)	1
$T^М$	1,142	5	=РАНГ(C21;\$\$19:\$25)	4
$T^{Мнегр}$	1,141	6	=РАНГ(C22;\$\$19:\$25)	5
$T^{ПК}$	1,175	7	=РАНГ(C23;\$\$19:\$25)	3

На основі отриманих даних сформуємо профіль фінансової рівноваги підприємства (табл. 6).

Таблиця 6 – Профіль фінансової рівноваги підприємства в 2012 році

Темп зростання	Ранги						
	1	2	3	4	5	6	7
$T^П$	R	F					
$T^{ВР}$		R		«Відстають»		F	
$T^М$			R				F
$T^{МГР}$	F			R			
$T^{Мнегр}$	«Переганяють»			F	R		
$T^{ВК}$					F	R	
$T^{ПК}$			F				R

Отже, нормативна послідовність ключових показників фінансової рівноваги для підприємства протягом аналізованого 2012 року не виконується. Такі показники, як прибуток від звичайної діяльності, виручка від реалізації та обсяг майна, які повинні прискорено зростати, отримують уповільнений розвиток (відповідно 122%, 108% та 114%). Так, фактичний ранг прибутку від звичайної діяльності $F_П=2$ проти нормативного його значення $R_П=1$. На практиці це свідчить, передусім, про неефективне використання майна підприємства.

Ще одним негативним фактором впливу є край швидкі темпи зростання позикового капіталу, перевищуючи темпи збільшення власних джерел формування майна. Це свідчить про підвищення залежності від позикового капіталу, зростання ризику банкрутства. Порушується нормативна послідовність темпів зростання ключових показників у частині $T^{BK} > T^M$: фактичний ранг власного капіталу $F_{BK}=5$ проти нормативного його значення $R_{BK}=6$, фактичний ранг майна $F_M=7$ проти нормативного його значення $R_M=3$.

Побудова профілю фінансової рівноваги свідчить про накопичення швидкими темпами маси нерозподілених збитків у структурі капіталу підприємства, що призводить до уповільнення темпів зростання власного капіталу, зниження забезпечення майна підприємства власними коштами. Отже, отриманий фактичний профіль фінансової рівноваги підприємства дозволяє винайти вузькі місця та наочно представити проблемні зони, які виступають від'ємними факторами впливу на загальну фінансову рівновагу вугільного підприємства.

Отримані результати дослідження дозволили встановити фінансово-економічні індикатори формування збалансованого розвитку промислового підприємства на основі забезпечення фінансової рівноваги. Для розробки заходів з мінімізації негативних впливів зовнішнього середовища та наочного представлення порушення вирішальних пропорцій збалансованості побудовано профіль фінансової рівноваги промислового підприємства.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. Статистичний збірник України за 2012 рік // Осауленко О.Г. – Київ: ТОВ «Август Трейд». – 2013. – 559 с.
2. Кладченко І.С. Дослідження вирішальних пропорцій збалансованого розвитку економічних систем // Інноваційні економічні механізми для розвитку підприємств, регіонів, країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 вересня 2013р. // Національний гірничий університет. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 88-91.
3. Стратегия и тактика денежно-кредитной политики России и Украины и мировой экономической кризис. Сборник статей российских и украинских ученых // Отв. ред. академик РАН АД, Некипелов, к.э.н. М.Ю. Головин. — М., 2010: Институт экономики РАН. — 300 с.
4. Грачев А.В. Финансовая устойчивость предприятия: критерии и методы оценки в рыночной экономике: Учебное пособие. Изд. 2-е. М.: Издательство «Дело и Сервис», 2008. – 358с.

I. Kladchenko

Donetsk National Technical University

Financial balance as a condition for sustainable development of an industrial enterprise

The main goal of the article is to provide balanced development of the industrial enterprises according to forming their financial equilibrium.

Progressive evolution of national economy gives the requirements of industrial enterprises' balanced functioning. Providing stream of payments' balance, their free moving, effective performance, proportionality of their structure forms an important complex category named "financial equilibrium". In accordance with this critical relations providing of the financial equilibrium are analyzed. The main idea of research is to consider this category as the core of general balanced development of industrial enterprise. Forming financial profile of industrial enterprise gives an opportunity to explore critical points and problems of its economic evolution.

Main questions of ensuring the equilibrium development based on financial balance are researched. Critical relations forming the financial equilibrium are analyzed. An industrial enterprise profile of financial equilibrium is formed.

balanced development, financial balance, financial equilibrium profile of enterprise, efficiency

Одержано 31.10.13